

test «feldúlja». Ez a téma, amint a regény építményéből kivethető, egy háromvonalatú lelki elemzést követelt. Némi nyomai meg is vannak. Mind a három főszereplőnél azonban sokkal mélyebbre kellett volna ásni, mint az a regényben történt, különösképpen a feleség alakjánál, akinek magabízó asszonyisága a regény igazi mondanivalója. Ezzel a mélyfúrással a szerző adós maradt. Minden erejét elvesztegette a regényhelyzetek megteremtésében. Mondhatnánk, uralma alá került a regényszerkesztés iskolás követelményeinek. Aprólékos, szinte nőies gonddal készít elő és jelenetез meg minden szituációt s az alakok csak e helyzetek által élék le regénybeli életüket. A szereplők belső élete nem folyamat, hanem időnkint önészméltre villanás, külsőségekre való pillanatnyi reakció. S amint maguk a helyzetek igen gyakran a véletlen sínein haladnak, a meglévő vékony lélekrajz is következetlen, az aktuális helyzetekhez idomul és sokszor kezdetlegesen egysíkú. A három főalak penzumszerű kötelességgel gerálja magát úgy, ahogy az író megköveteli: a férj mint bódult zsákmány, a feleség mint a tűrő és mégis öntudatos biztonság és az idegen asszony mint a szexszuális magnetizmus polgári keretek között mozgó képviselője.

Mindezt nem valami egyoldalú realizmus hiánytáttatja velünk. Ha Simonfay Margit csak olyan regényt akart volna írni, melyben az egetvivő asszonyszív a bakfis-esztétika szabályai szerint fortéllal, érzelmesen szerelmes küzdelemmel, jótékony véletlenek segítségével ismét visszatereli a megtévedt férjbárányt a háromszobás családi akolba, az alakok papírvoltát nem volna érdemes hibáztatni. Egyszerűen tudomásul vennénk, hogy eggyel több konzumregényünk van. Hogy Simonfay Margit ennél többet akart, regényzárása mutatja. Szinte játszik itt a boldog vég szokvá-

nyos lehetőségeivel, nem kis raffinement-val ütögeti le a kényelmes és megnyugtató végakkordokat, hogy aztán egy hirtelen, majdnem erőszakos mozdulattal átváltson egy érdekesebb hangnembe. Ez a mozdulata vallomást tesz irodalmi szándékokról. Ki akart fejezni egy asszonytípust, melynek passzivitása, türelme és józan okossága még a happy end nélkül is van olyan erő, mely egyenrangú pólusként áll szemben a pusztá «sex appeal»-lel. Amikor azonban ezt tudomásul vesszük, csak az író regényzáró gesztusára vagyunk utalva: a regény egésze nem tud erről meggyőzni. Test és lélek, a «Sinnlichkeit» és «Sittlichkeit» örök harcának csíráját rejti magában «Az idegen asszony» igénytelen témája, de egy szabályosan érdekes történetté sterilizálva. Pedig azt hisszük, hogy Simonfay Margitban vannak oly emberi tulajdonságok, melyek alkalmassá tették volna elgondolásának magasabbrendű realizálására. Egykét pontja regényének, nem utolsósorban stílusának fanyar szentenciák felé való igyekeve, elárul egy igen termékeny kettősséget: a nőiség és a férfiasan fölényes intellektus antinómiáját. Regénye azt bizonyítja, hogy ő maga is eljutott ennek felismeréséig. De nem tovább. Amikor majd ez a felismerés ellenállhatatlan kényszerű vízióvá hevül, akkor fog igazi regénye megszületni. Hogy eljön-e ez az idő, nem tudjuk. A kritikus csak az első műnél jósolhat felelőtlenül.

Kerecsényi Dezső.

Ivanow, Wiatcheslaw: Die russische Idee. Übers. J. Schor. Tübingen 1930. — A magyar közönség érdeklődése Oroszország iránt igen egyoldalú. Az volt a múltban és az ma is. Ma tisztára politikai, régebben tisztára szépirodalmi volt. Az orosz szellem tudományos megismerése nem vonzotta; az orosz filozófia és szellemi tudományok, melyekben az oroszország

öntudata tisztán, határozottan és kritikával jelentkezik, alig ismeretesek nálunk. Pedig Oroszország nem pusztán politikai-szociális mozgalmak földje és a művészet sem fejezi ki maradék nélkül. Az orosz erősen spekulatív szellem és politikai, szociális és formai problémái mellett, sőt ezeknél még sokkal mélyebben foglalkoztatják az igazi orosz lelket filozófiai kérdések. Az orosz filozófia elsősorban vallás-, történet- és kultúrfilozófia s éppen az orosz szellem maga, az ország lényege és történeti feladata az, mely száz éve elmékedése közép-pontjában áll.

Aki rövid bevezetést keres az orosz szellem ismeretébe, nem találhat jobbat Iwanow művénel, mely éppen ama központi problémát tárgyalja. Szerzője — költő, drámaíró, filozófus és klasszikus filológus, ki az antik kor, a modern Európa és hazája kultúrájának ismeretét és szellemét egyesíti magában — a cári Oroszország irodalmi életének egyik ma is élő vezérfia. E műve 1908-ban keletkezett, de ma annyira aktuálisá teszi történet-filozófiai hipotéziseinek beigazolása, hogy a németek jönnek látták lefordítani a «Philosophie und Gesichte» sorozat számára. Ez az esszé kis remekmű. A misztikus teológiai szimbólumokba burkolt gondolkörnek rendkívül világos kifejtése, művészi kompozíció és előadás díszíti s nemcsak a speciális orosz esetet magyarázza, hanem a jelenségfajnak általánosságban is becses elmélete. Mi azonban csak az orosz vonatkozásokat rajzolhatjuk rövid ismertetésünkben.

Megkísérli az orosz nép ellentmondásokkal teljes lényének, szelleme benső dialektikájának, története dualisztikus tendenciájának magyarázatát adni vallásosságának sajátos karakterével. A nép és az intelligencia, az ország és a birodalom, a vallásos élet és a hivatalos egyházi szembenállását az egyetemes, közös «orosz

idea» hiányával magyarázza. Két kultúra áll itt egymással szemben: a nép «organikus» és az intelligencia «kritikai» kultúrája. Amannak egész köre egy közös, általánosan elismert principium körül rendszereződik, emez pedig számos ilyen principiumot foglal és tűr meg magában. Amaz vallásos jellemű, emez racionalisztikus. Amaz az ősi bizánci hagyományok alapján áll, emez modern európai eredetű. E dualizmusban feladott probléma megoldását mélyen áhítja, mind az intelligencia, mind a nép s a szerző igen sürgetőnek tartja, mert a közeljövőben választania kell az egész országnak Krisztus és Antikrisztus között — írja 1908-ban! E probléma megoldása csakis egy új organikus kultúra megalkotásától várható.

Ennek alapjául egy megújódott kereszténységet jelöl meg, s rámutat azokra a mozzanatokra az orosz lélekben, s vallásossága természetében, melyek a fejlődés tendenciáját előírják. Az orosz lélek legfőbb sajátsága az önmegtágadás, önfeláldozás, leereszkedés az élet «kicsinyjeihez», a bűnösök megértése és a megbocsátás, énünk feloldása a közösségben. A kereszténységben is ezeket a mozzanatokot ragadja meg, Isten alászállását Fia képében az emberiség megváltására, s a bűnösök megmentését. Igen érdekesen elemzi itt, hogy az orosz hajlamos egyenesen a bűnös feldicsőítésére a maga bűnös mivoltában. Ebben nagy veszélyét látja a felemelkedésnek, s ugyancsak veszélyt lát az én feladásának túlzásában is. Ezért mutat rá, hogy az igazi kereszténységben az önmegtágadás, a leereszkedés és az én megőrzése, a felemelkedés harmóniába simul a személyiség fogalmában, a kereszténység lényeges fogalmában, mely azt fejezi ki, hogy a bennünk rejlő, belénk leszállott isteni szikrát őrizni kell és felemelni. Mielőtt a leszálláshoz hozzákezdénk, meg kell erősítenünk magunk-

ban a «fényt» inti népét. Az oroszország lényege azonos a keresztyénség lényegével, zárja fejtegetéseit, az orosz ideának ebből kell kisarjadnia. Az egységes oroszországra Szent Christophorus szerepe vár, az óriásé, ki csak a legfenségesebbnek, legerősebbnek akart szolgálni, s ezért választotta urául a Krisztust.

Iwanow a szlavofil ideológia és az európaizmus termékeny szintézisét óhajtotta, az orosz nép jelenlegi urai a panmongolizmus, az Ázsia felé fordulás szolgálatába állították Európa vívmányait. De vajjon az a másik, az igazi orosz lélek örökre halott?

Joó Tibor.

Takáts Sándor : Kémvilág Magyarországon. I—II. k. (Budapest, Franklin-Társulat.)

A bécsi titkos rendőrség éber figyelemmel kísérte a magyar nemzeti mozgalmakat. Jelentései «majdnem kivétel nélkül gyűlöletes hangon, ellenséges érzéssel szólnak az úgynevezett patriótákról, vagyis a magyar ellenzék hazafias tagjairól». A titkos rendőrség levéltára sok értékes adatot őrzött az 1792—1865 közti évek mozgalmára vonatkozólag, ezek azonban a legutóbbi bécsi forradalomban elégték. Takáts már előbb felhasználta és az ott talált titkos jelentések alapján írta meg a titkos rendőrség szereplését.

Takáts Sándor eredeti forrásokon felépülő művei az ujdonság ingerével hatnak és nemcsak a szakembert, hanem a művelt nagyközönséget is érdeklik. Felvonultatja előttünk a titkos rendőrség erkölcstelen szereplését, amikor Wesselényi Miklós ellen még vérrokonát is behálózták és besúgónak szerezték meg. (*Wesselényi Miklós és a titkos rendőrség.*) A kémek nem vetették meg a hazugságot sem, ha esetleg vetélytársukat akarták kiszorítani a bizalmas állásból, vagy ha valamelyik magyar hazafit befeketíteni kellett. Ily célra nem kímélte a pénzt Metter-

nich vagy Sedlnitzky rendőrminiszter. Wesselényi állandó felügyelet alatt állott s a gyűlöleteshangú jelentés «az ország igazi pestisének» mondja, «akitől minden rossz származik». «Ezen embernek — írja Ferstl, az országgyűlési titkos rendőrség feje — vagy az örültek házába, vagy más külön őrizethelyre kell jutnia.» Hütlenségi perbe fogták, el is ítélték.

Széchenyi István gróf Pozsonyban 1825-ben politikai klubot alapított. (*Széchenyi István gróf reünioja és az akadémia alapítása.*) Működését élénk figyelemmel kísérte a titkos rendőrség, különösen az Akadémia alapításával kapcsolatban. Amikor pedig megtudták, hogy levelei Tibolt névre érkeznek Pozsonyba, a rendőrség intézkedést tett ezek kézrekerítésére. Ez nem is volt nehéz, hisz a *posta is a kémrendszert szolgálta* állott. De nemcsak patrióták, mint Széchenyi, hanem a gyűlölt Eötvös Ignác vagy Apponyi párizsi követnek Metternichhez küldött levelét is felbontotta a posta és másolatát megküldte a titkos rendőrségnek.

Ezen kormányrendszer — Wesselényi Miklós, Balogh János, Kossuth Lajos elleni perek s a jurátusok elfogatása — miatt támadt gyűlölet időnkint még az egyébként népszerű József nádort sem kímélte. Éppen akkor ünnepelte nádorságának negyvenedik esztendejét s az uralkodó az alcsuti és a borosjenői uradalmat ajándékozta neki. A kisjenői beiktatást követő ünnepségen a jurátusok elfogatása miatt az ifjak botrányos tüntetést rendeztek. (*Két nevezetes beiktatás 1836-ban.*)

Az ifjak kiszabadítása érdekében hiába vezette a derék Földváry Gábor alispán Pest megye küldöttségét a királyhoz, még csak oda sem engedte Pálffy Fidél udvari kancellár, aki «alig tudott magyarul s esküdt ellensége volt minden nemzeti mozgalomnak, minden haladásnak». (*Földváry Gábor és Pálffy Fidél.*)